

SARS yi amukela Xitiviso xa Xibalo xa MTBPS

01 Hukuri 2023 - Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS) byi amukela Xitatimende xa Pholisi ya Mpimanyeto wa Nkarhi wa le Xikarhi (MTBPS) lexi andlariweke ePalamende namuntlha hi Holobye wa Timali, Ttn Enoch Godongwana, lexi pfuxeteke nete ya mpimaniso wa mali ya tiko ya xibalo ya Mpimanyeto wa Nyenyenyani 2023 ku suka eka R1 787.5 billion ku ya eka R1 730.4 billion.

SARS yi yile emahlweni na mitirho ya yona ya nkoka yo hlengeleta hinkwaswo leswi kolotiwaka nkwama. Enkarhini wa hafu yo sungula lembe leri ra swa timali, hi hlengeletile giroso ya xibalo ya ntsengo wa R1 016.3 billion, lowu kuleke hi 4.5% no rhekhoda nsalo wa R1.0 billion ehenhla ka mpinaniso wa Mpimanyeto wa 2023. Tirhelo leri ri le ndzhaku ka mihlengeleto ya matimba ya giroso ku suka eka VAT, Levhi ya Mafurha na PIT - leswi hungutiweke hi xiphemu hi mihlengeleto ya giroso ya le hansi tanihileswi mipindzulo ya tikhamphani ya ha ri eka ntshikelelo. Handle ka mpfuneto, rimba ra swa timali a ri ta va ri ri ehansi ka ntshikelelo lowukulu.

Leswi i xitori xa mahungu ma kahle no nyika ntshembo eka mbangu wo tlhontlha wa sweswi. Hi ku tirhisa vutinyiketeri lebyi kongomiseke SARS yi vuyisele hakelo eka ikhonomi hi ku tirhisa mivuyiselo ya timali eka tin'hwetini to sungula ta ntsevu ta lembe ra sweswi ra swa timali ntsengo wo ringana R212.2 billion, lowu nga henhla hi R24.6 billion ehenhla ka lembe leri nga hundza no va ehenhla ka mpimaniso wa Mpimanyeto wa 2023 hi R30.1 billion.

Eka R172.1 billion, tihakelo ta mivuyiselo ya mali ya VAT ti hoxa xandla hi 81% eka mikhulukelohandle hinkwayo, leti kuleke ehenhla ka ta lembe leri nga hundza hi R21.5 billion. 84% ya Mivuyiselo ya mali hinkwayo ya VAT yi hakeriwile eka 21 wa masiku, leyi nga henhla ku suka eka 77% lembe leri nga hundza. Hambiswiritano, ku fana na tiejensi hinkwato ta xibalo, mivuyiselo ya mali leyi nga pfumeleriwangiki na vuxisi swi tshama swi ri xivelelo eka lembe leri, SARS yi siverile R45 billion leswaku yi hakeriwa. Xa nkoka ku ringana hi leswaku hi siverile R45 billion leswaku yi hakeriwa hi ku landzela migingiriko ya ntiyisiso leyi kotisiweke hi Vutlharhi leyi nga riki bya Ntumbuluko. Mivuyiselo ya

mali leyi nga pfumeleriwangiki na vuxisi swi tshama swi ri xivilelo, naswona hi ta tirhana na endlelo leri.

Swa hlohlotela leswaku Xibalovulandzelelanawu hinkwaxo xa SARS lexi hlengeleriweke eka nkarhi wo fana xi endlile nkucetelo wa nkoka lowu hi le tlhelo wu hunguteke nkayivelo wa xibalo hi R20.5 billion endzhaku ka R118.4 billion ya mihlengeleto hinkwayo ya R29.1 billion ya xibalovulandzelelanawu, handle ka yona nkayivelo wa R29.1 billion a wu tava wu kule R49.6 billion.

Ku fikela sweswi, giroso ya Xibalovulandzelelanawu yi tshoverile R118.4 billion leyi nga henhla hi R26.0 billion (28.1%) ku tlula lembe leri nga hundza. Matshalatshala lama ma hoxile xandla eka giroso ya VAT ya (R28.6 billion), giroso ya PIT ya (R18.4 billion) na giroso ya CIT ya (R18.9 billion).

Swikongomisokulu swi katsa:

- R11.9 billion ku suka eka mihlahluvo leyi pfuxetiweke ku suka eka ntiyisiso wa mitlheriso ya 1.12 million, leyi yeke henhla hi lembe hi lembe hi R5 billion (70%).
- Kwalomuya ka 40 billion yi hlayisiwile ku suka eku ololoxeni ka ku tlula 440 wa milandzu yo londza swikweleti, leswi yeke henhla lembe hi lembe hi R4 billion ($\pm 12\%$).
- R2.3 billion yi hlayisiwile ku suka eka 121 wa milavisiso ya leswi nga riki enawini na 181 wa tikheyisi to lawuriwa ka mfumo hi mavandla ma le tlhelo, 27 wa tikheyisi ti heleketiwile eka NPA.

Malinghena na mpindzulo eka ikhonomi yo olova swi khumbekile swinene ku sukela eka leswi a swi languteriwile eka Mpimanyeto wa Nyenyenyani 2023. Mihlengeleto ya xibalo xa nkarhinyana xa malinghena xa mabindzu ngopfungopfu ku sukela eka sekithara ya mugodi yi hungutekile emakumu ka Khotavukila 2023 no fikelerisa eka nkayivelo wa le henhla lowu a wu nga languteriwangi ehenhla ka mpimaniso wa Mpimanyeto wa 2023. Hambiswiritano, mpindzulo lowu nga henhla ka lowu a wu languteriwile eka sekithara ya swa timali (exikarhi ka yin'wana) wu seketerile mihlengeleto ya xibalo xa nkarhinyana xa malinghena xa mabindzu na xibalo xa tidivhidende. Matirhelo ma sekitharakulu lama kombeke nkulo ma katsa - Timali 7.8% ku suka eka ntholo na nyiketo wa mikavelo, Vaaki 6.8% ku suka eka miengetelo ya

miholo ya lembe (ngopfungopfu Mfumo) na Holiseli 6.2% - ngopfungopfu ku suka eka vaxavisitsongo na mimovha.

Handle ka mihlengeleto ya giroso ya mali ya tiko leyi hlohlotelaka, matirhelo ma nete ma mali ya tiko ya xibalo ku fikela sweswi ma kuceletelekile hi ndlela yo biha hi mitlhontlho yo hlaya ya laha kaya na misava haswimbirhi. Ku nonoka eka ntshovelo wa le mugodini ku yile ehansi hi 55% hikwalaho ka xikoxo xa le hansi xa malahla. Leswi swi vangiwa hi mikavanyeto eka na vuvekisihansi eka tinetiweke ta tinhundzu na vutleketli, leswi khukhuleke mphikizano wa ikhonomi ya le Afrika-Dzonga.

Mphakelo wa gezi lowu tsekatsekaka no kayivela wu tshama wu ri xiphiko xa le kusuhi swinene na lexikulu eka ntshovelo, vuvekisi na mitirho. Mipimo ya inifulexini leyi tlakukaka yi tikiserile maxavelo emakaya hi ku tlakusa hakelo yo hanya. Nkulo wa misava wu nonokile ku ya emahlweni eka tin'hweti ta sweswinyana. Tibangi ta le xikarhi ti hlangana na switandzhaku swa inifulexini ya le henhla hi ku tirhisa tipholisi ta swa timali leti yirisaka eka nkarhi wo leha ku tlula lowu languteriweke leswi kucetelaka hi ndlela yo biha matiko hinkwawo lama ha hluvukaka. Mixungeto yo hlaya ya misava ya ha ri kona, ku katsa no engetela mikwetlembetano eka tipolitiki ta ndhawu, leswi fikelerisaka eka xilaveko xa xikoxo xa laha kaya xa matimba ku seketela nkulo wa swa ikhonomi.

SARS yi tinyiketerile ku ololoxa no hunguta nkucetelo wa mixungetokulu eka vulawuri bya mihlengeleto ya mali ya tiko ya xibalo na khasitomo yo fana na ku tirhisiwa ka gezi hi ku siyerisana na swiphiko swa switirhisiwa swa le ndzeni. SARS yi tinyiketerile ku ya emahlweni yi ndlandlamuxa tshaku ra xibalo no tiyisisa vulandzelelanawu hi vahakelaxibalo hi mbono wo hlengeleta mali ya tiko ya xibalo hinkwayo leyi kolotiwaka.

Khomixinara wa SARS u te "Ku hlula ka matimu ka Springboks hi Mugqhivela swi vula hungu ra nkoka kambe ro olova - ra leswaku nkutlunyo wihi na wihi wu endla ku hambana lokukulu exikarhi ko hlula no hluriwa. Loko hi le tlhelo swiyimo swi ri karhi swi tika ehenhla ka Springboks, swi tekile matshalatshala ma xiyimo xa le henhla ma munhu na hi nhlengelo ku hoxa xandla eka leswi eka mikarhi a swi languteka ku ri nhlulo lowu nga kotekiki. Kwalaho i xiboho eka hina hinkwenu tanihi vaaki va Afrika-Dzonga ku tirhisa milawu tanihi Springboks no ka hi nga lahi thawula ku fikela loko xitswiriri xo hetelela xi chayiwa".

Vuakitiko bya swa timali byi tshama byi ri ribye ra yinhla ra ku akiwa ka rixaka, naswona vulangzelelanawu hi ntsakelo byi kombisa ntwanano wa vaaki wa nkoka exikarhi ka Mfumo na vanhu va wona. SARS yi tshama yi khensa vahakelaxibalo hinkwavo lava hoxaka xandla eka Afrika-Dzonga lerikulu ra kahle, no lemukisa lava nyadzaka hi vomu ku akiwa ka rixaka.

#Your tax matters

Mayelana hi xitalo tihlanganise na SarsMedia@sars.gov.za